

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Comarca o Rodalia de Camprodón *

AQUESTA comarca, perfectament dibuixada en tots sos generals aspectes, és una regió purament pirenenca, reclosa, encerclada i delimitada naturalment per grans brancals del arbre pireneic, que deixen tot just una estreta obertura per a la sortida del riu Ter, en el Pas de les Rocasses.

Mossen Faura en son treball sobre les *Condicions estructurals del terreny en la caracterització de les comarques catalanes*, publicat en el BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, núms. 290-294, amb tot i considerar com a comarques secundàries la de Camprodón i la Vall de Ribes, unint-les a la del Ripollés, diu que's pot senyalar «una alineació mitja transversal en aquestes valls que es manifesta mitjançant un redreçament de les capes que venint de Rocabrúna i Sant Pau passen per Surroca..... que formant engorjats limiten les altes valls». Aquesta alineació i aquests engorjats són els que naturalment clouen els límits de les tres comarques, ben particularisades natural i històricament i que no poden confondre's entre sí.

Tot son territori és extremadament muntanyós, sols sa capitalitat, la vila de Camprodón, s'asenta entre petits plans de verdor, bellament emplaçada en la unió de tres valls, la del Ter, la del Ritort i la més petita del Ritortell.

La major extensió de la comarca de dalt a baix és la d'uns 20 kilòmetres i sa major amplària la d'uns 22 kilòmetres. Afecta son perímetre una forma irregular del tot, aixamplada en son centre

(*) Cèsar A. Torras: «Les comarques naturals de Catalunya». BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, Any XXX, pàg. 81.

i allargada en sa part inferior; partida en dues grans porcions per la serra que separa les valls afluent del Ter de les del Ritort, la qual va a morir a la Costinyola sobre Camprodón al unir-se aquells dos rius. Confina al Nord amb el Conflent i el Vallespir, de quals regions la separa'l nervi general de la carena pirenenca des del Puig de Bastiments al Roc del Tabal, en el costat occidental del coll de Malrem. Des de Bastiments a Roca Colom confronta amb el Conflent; de Roca Colom al Roc del Tabal amb el Vallespir. El límit occidental corresponent a la Vall de Ribes el constitueix la gran carena d'altures superiors a 2000 m., que desestrebant-se del Bastiments corre en direcció N. a S. separant aigües del Ter i del Freser; termina aquest límit en l'extrem occidental de la serra Cavallera, damunt dels Plans de Pòrtoles i al costat del coll del Pal (noms clarament termenals). El límit oriental confrontant amb la Garrotxa no és purament la ratlla divisòria d'aigües del Ter i del Llierca. Aquesta serra divisòria d'aigües se desestriba del Montfalgars i corre en avall pel coll de la Boixeda, Puig Cubell, serra de Navà i macís de Sant Antoni. La ratlla de comarca's despren del Roc del Tabal, molt més a orient del Montfalgars, baixa per un contrafort entre les riveres de coll de Malrem i de coll de les Falgueres, atravesa per un engorjat aquesta última rivera, sota'l molí de la Espada, i s'enfila al enasprat turó del castell de Rocabruna, situat en bell lloc estratègic i d'extens punt de mira; torna a baixar per a creuar la rivera de Rocabruna i enfilem-se novament fins a trobar l'abans indicada serra divisòria d'aigües del Ter i del Llierca, la qual segueix en avall per la serra de Navà fins al extrem meridional de la mateixa. Amb aquesta aixamlada de la ratlla divisòria comarcal queda per a la comarca de Camprodón la xamosa vall del poble de Rocabruna, que hi pertany per sos antecedents tradicionals, per sa fesomia, per l'aspecte del terreny, per ses relacions espirituals, per lligam de costums i per interesos regionals. La vall de Rocabruna té tot el caràcter pirenenc, verda i xamosa, rublerta de prats d'herbatge. La vall de Baget al dessota té ja tota la apariència d'una fondalada aspra de la Garrotxa i és ja terra calenta i de distinta producció agrícola.

Des de la serra de Navà'l límit de la comarca deixa la gran carena divisòria d'aigües que s'encamina dret al SO., vers al macís de Sant Antoni i pren un estrep secundari, inclinat lleugerament a llevant, passa pel coll de Bolós, s'enfila al puig dels Arcons, que

porta nom termenal i s'enfonsa en el clot de la rivera de Bolós que atravessa abans de sa unió amb la de Salarca, tornant a remontar serra amunt fins al cim de Puig Ou. D'aquesta forma queda dins de la comarca de Camprodón la vall del poble de Bolós.

El límit de mig-jorn fronterís amb el Ripollés el formen el Pas de les Rocasses, en el centre, per on s'escorre'l Ter; la llarga serra de Cavallera dret a ponent fins a Pòrtoles i el macís de Sant Antoni dret a llevant, unint-se amb el cim de Puig Ou per una careneta que desestrebada del propi macís corre pel coll den Sivilla, Basses del Sitjar i colls de Canamà i de la Bau.

Des del Pas de les Rocasses en avall en l'ample replà que forma'l Ter fins a son recolze violent dret a ponent, deturat per les serres que se li interposen, hi ha'l terme de Sant Pau de Seguries amb els poblets de La Real i Cavallera que si be fora del límit natural de la comarca de Camprodón i fora també del bisbat de Girona se conceptua com a comprés en la mateixa, per ses relacions històriques, per sos lligams d'interés material amb el mercat de Camprodón, per consuetut i per la dita popular. El nom termenal de coll de Salarca en l'extrem de serra derivat del Sant Antoni i que separa la comarca de la veïna Vall de Bianya coopera a n'aquest assert.

Els límits propis de la comarca, tal com avui encara s'entenen, arrenquen doncs de la serra Cavallera i baixen al Pla den Plata, seguint una estrebació que va a morir al peu del riu Ter, tancant la vall i enfilant-se seguidament per la serra oposada, dret al coll de Salarca o sia de l'Arca, nom termenal. D'allí fins a Sant Antoni segueixen per la serra que corrent pel Cap-sa-costa i collades del Sitjar i del Remei separa la comarca d'Olot de la de Camprodón.

La comarca de Camprodón està ratllada pel Ter i el Ritort amb llurs afluents. Del pic de Costabona, en la carena fronterissa, s'en despren un alt brancal de serra que separant les valls del Ter i del Ritort, mor en la Costinyola, sobre Camprodón, després d'haver partit en dues meitats el territori de la regió. La vall alta del Ter és abrupte i son alt muntanyam li dona un aspecte de severitat i grandesa, incloent belles comarcades, que són goig del excursionista; els fondals son verds, frescals i riolers i rublerts de bons pasturatges. La vall del Ritort és de caients més suaus, en general, i sos paisatges més plàcids i falaguers; les muntanyes presenten grans faldars envellutats coberts de verdor. Una serra que's

despren del coll de la Boixeda i que acaba davant de Camprodón, separa les aigües del Ritort de les del Ritortell, que's forma en la serra de Navà i que té un petit curs.

Aquesta comarca 's distingeix per l'abundor de fonts, de clares i riques aigües.

El producte agrícola més important del país és la patata, qual calitat frueix de justa anomenada. Se cull també segle i un xic de blat que és molt tardà i que en alguns indrets amb prou feines a madurar arriba. Se veuen també alguns camps de fajol en les parts més planes. La riquesa important del país és la pecuària per l'abundor de pasturatges, que s'estenen en els rasos i davallants de les serres i en les verdes closes del envolt dels rius. En el bó de l'estiu pugen de les terres baixes gran quantitat de remats, éssent en nombre de milers els caps de bestiar de llana, boví i cavallar, que en els cims s'acoplen.

La riquesa forestal ha minvat molt, existint no obstant bella extensió de boscos de pins i abets en les bagues de Caraç i de Carboners, en la part alta del riu Ter. Els cursos dels rius van acompanyats d'arbredes que s'hi enmirallen barrejant-si'ls pollanques, freixes, saules i altres varietats d'arbres, que envolten també les verdes closes d'herbei.

L'antiga indústria peculiar del país, quan encara existien els telers de mà, era la de confecció de panyos de burell i barretines. Ambdues coses s'han anat perdent; les vermelles barretines que eren la gala dels mercats i festes de Camprodón han anat desapareixent del cap dels pagesos, substituïdes per la poc pintoresca catxutxa, i'ls panyos de burell són tan sols usats per a les capes de pastor. La indústria ha anat desapareixent.

Aprofitant la força dels saltants dels rius s'han establert algunes modernes manufactures.

Componen la comarca set municipis i part d'un altre; una vila i 15 pobles. Els municipis se detallen en la següent forma: la vila de *Camprodón*; *Freixanet*, amb els poblets de Bolós, Cavallera i Creixenturri, 707 habitants; *Llanès*, amb els veïnats de Feitús i Espinauga, 793; *Molló*, amb el poble d'Espinabell i'ls veïnats de Fabert i la Ginestosa, 1145; *Setcases*, 578; *Vilallonga*, amb els pobles de Tragurà, Abella i La Roca, 1327; *Rocabruna*, del municipi de Baget, 443, i *Sant Pau de Seguries*, amb La Real, 466. El total és de uns 8000 habitants.

Manquen moltes vies de comunicació en la comarca. Les trabes burocràtiques han retardat la comunicació rodada directa amb les veïnes comarques de la Garrotxa, Olot i Vall de Ribes, i la constant oposició del ram de guerra ha impedit fins ara la construcció de la carretera de comunicació amb França i les comarques germanes del Vallespir i del Conflent.

Totes aquestes relacions de veïnatge estan avui encara establertes pels antics camins rals de ferradura. I aquí és d'observar la importància dels noms terminals en la delimitació de les comarques. En el camí de Camprodón a Ribes per la Collada Verda hi trobem la serra de *Pòrtoles* en la unió d'ambdues comarques. En el camí de Camprodón al Conflent trobem en la frontera *La Portella de Mantet* i *La Portella de Morens*; en el camí de Camprodón al Conflent per Freixanet s'atravessa el coll del *Pal* en el límit fronterís; en el camí ral de Camprodón a Prats de Molló en el Vallespir, per aon avui encara hi passa'l correu oficial diari portat per peató, hi trobem el coll d'*Ares* obert en la carena limitant; pel coll de *Sallarca (de l'Arca)* hi passa un camí que va de Sant Pau de Seguries a la vall de Bianya, comarca d'Olot.

Sols una comunicació rodada existeix avui: la carretera de Ripoll a Camprodón.

Està en construcció la de Camprodón a Setcases, interessant per a l'accés a la vall alta del Ter; i en vies d'execució la de Camprodón a Molló, per la vall del Ritort, la qual deurà seguir fins a França.

Es també de marcat interès la carretera que, construïda ja des d'Olot a Sant Salvador de Bianya, s'està termenant des d'aquest lloc a Sant Pau de Seguries pera anar a enllaçar ab la de Ripoll a Camprodón.

Les carreteres o camins veïnals que manquen construir per a assegurar el pervindre de la comarca, són:

1.er—La carretera de Camprodón a Ribes per la Collada Verda uns 30 kilòmetres.

2.^{on}—La carretera internacional, de comunicació amb el Vallespir, des de Molló, atravesant el Pirineu per coll d'Ares convergint ab un brançal de carretera francesa fins a Prats de Molló.

3.er—Una carretera des de Setcases remontant la vall del Ter fins al pla de Morens, sota'l Xalet Refugi d'Ull de Ter, per anar a trobar la frontera en la Portella de Mantet, d'on una ruta francesa

portaria a n'aquest poble i establiria la important comunicació de la vall de Camprodón amb el Conflent i amb tota la Catalunya francesa.

4.^t—Un brançal de carretera a Tragurà des de la de Camprodón a Setcases.

5.^t—La carretera de Camprodón a Baget pel coll de la Boixeda, amb brançal a Rocabruna, que establiria comunicació amb la comarca de la Garrotxa. Aquesta carretera deuria empalmar amb la de Camprodón a França per Molló.

El clima de la regió és en extrem fred a l'hivern, arribant la temperatura en els baixos a 14 i 16° sota zero, glaçant-se molt sovint el Ritort de part a part i a voltes el mateix Ter, malgrat la força de sa corrent. La neu cau abundanta en els cims i tanca completament i per llarga temporada la comunicació amb els límits de la part alta de la comarca. La pagesia queda gaire bé inactiva en aquella época de l'any, assetjada per les neus; parats per tant els treballs de camp. En cambi el clima i la temperatura són deliciosos a l'estiu, on rarament el termòmetre sobrepassa els 25° a l'ombra, corrent un airet pur, sec i suau, sense cambis bruscos de temperatura, lo que fa que sia la comarca estimada com a una de les preferents estacions d'estiu de Catalunya. La colonia estiuenca és molt important, arribant fins a doblar la població de la vila de Camprodón en els mesos de juliol i agost i dona bons rendiments de riquesa a la comarca, animació als mercats setmanals i adinerament als productes de la terra i als d'importació. Les boires rarament s'ensenyoreixen de les valls, ni a l'estiu ni a l'hivern. En la bona estació els matins acostumen a ésser clars i serens; sols en alguns migdies les bromes s'amparen dels alts cims de les muntanyes enrondantes i promouen tempestats passatgeres que serveixen per a purificar l'atmosfera. Aquestes tempestats acostumen a reduir-se al circuit de la comarca i no descarreguen ja a la vall de Ribes, detingudes pel muradal de les serres, com les d'aquesta altra regió no acostumen tampoc a entrar en les valls de Camprodón. Molt menys arriben encara a les regions del Ripollés i La Garrotxa. A l'hivern les boires puguen riu amunt cobrint el Ripollés, i al arribar a Sant Pau de Segúries se desfan o reculen, deixant net, seré i pur el cel de les valls de Camprodón, respectant, podriem dir, els límits de la comarca. El clima d'aquesta és tan sanítós, els seus aires tan purs, que les epidèmies, en especial les colèriques,

que en distintes ocasions han assotat a Catalunya, no han arribat mai a la vall de Camprodón; no han atravesat el pont de les Rocasses. Les malalties de la dentició que arreu s'emporten bona part de les criatures, no són conegudes ni a Camprodón ni a les cases de camp de la encontrada, com tampoc la difteria i altres malalties dels infants.

Els límits de la comarca confronten justos a ponent i a mig jorn amb els antics límits que separen el bisbat de Girona dels de la Seu i de Vich. Sols les parroquies de Sant Pau de Seguries i de Cavallera, en avall del pas de les Rocasses, fora dels límits naturals de la comarca, pertanyent al bisbat de Vich; els demés pertanyen al de Girona.

Confronten també els límits occidentals amb els límits històrics dels comtats de Besalú i de Cerdanya.

Camprodón havia sigut cap d'una vegueria establerta pel rei Jaume el Conqueridor en 1251, qual demarcació segons consta en document existent en l'arxiu de la vila abarcava des de Ribamala (entre Ripoll i Sant Joan) a coll d'Ares (en la frontera de la Catalunya francesa), de Castellfullit a la collada de Pòrtoles (límit de la Vall de Ribes), de coll de Carrera (entre les valls del Bac i de Castellar de la Muntanya) al de Finestres, de coll de Pera (en la Carrotxa) al *Montsant*, i de Batet a Malrem (límit del Vallespir). Veiem doncs que s'estenia en una part del Ripollés i en bona part de la Carrotxa, no atravesant mai els límits de la Vall de Ribes, completament separada sempre per història i per naturalesa de la comarca de Camprodón.

Més tard, al crear-se les noves vegueries, la de Camprodón prengué encara més extensió, sempre pel costat del comtat de Besalú, arribant fins a inclur la comarca d'Olot amb bona part de la Garrotxa i altra part de la vegueria de Ripoll. Creada després la sots-vegueria d'Olot, aquesta acabà per absorbir la importància de la capitalitat de Camprodón, que passà a sots-vegueria.

Constituits en el segle passat els partits judicials, quedà també erigit en 1827 el de Camprodón, fins a l'any 1834 en qué passà a formar part del partit de Ribes, traslladat després a Puigcerdà, del que continua avui formant part contra naturalesa, contra facilitat de comunicacions, gran part de l'hivern interrompudes, contra tot dret i raó i contra tot sentit pràctic de realitat.

El centre d'atracció dels habitants de la comarca és la vila de

Camprodón, i el dels habitants de la vila ho es Barcelona, on s'hi fan passeres, éssent continuat el trànsit d'anants i vinents. Acostumen a baixar a primers de setmana i se'n tornen abans de finir-la per a tornar a ésser el diumenge a mercat a Camprodón. Si no és per assumptes judicials o burocràtics no tenen tirada ni a Puigcerdà, cap del partit, ni a Girona, cap de la província. Sols els hi interessa a voltes el mercat de Vich i 'l de Olot.

El mercat de Camprodón té adquirida sa importància des de data molt antiga. En l'arxiu municipal de la vila hi ha un document pel qual consta que ja en 1118 el comte de Barcelona Ramon Berenguer, el Gran, concedí un privilegi al Abad i veïns de Camprodón per a que se celebrés un mercat tots els dilluns, prohibint que se'n efectués cap més des de coll d'Ares a Pòrtoles i des de coll de Pendís a Pla de Calm Agre, es a dir, dintre del tot dels límits naturals de la comarca.

La importància històrica de la vila de Camprodón, cap de la comarca, és força coneguda; ha tingut els seus alts i baixos, les seves tandes d'esplendor i decadència. Avui porta una vida pròspera i la tindrà encara més, conservant la capitalitat de sa rodalia, quan Catalunya, disposant de si mateixa, pugui facilitar-li els medis d'expansió que necessita i estiguin construïdes les vies de comunicació que li falten per a relacionar-se amb les comarques veïnes i en especial amb França. Aleshores son tràfec local augmentarà notablement.

Quan se faci racionalment la divisió de Catalunya en grans demarcacions, respectant les antigues comarques, si bé acoplant-les entre sí, estimem que la comarca de Camprodón deurà formar part de la demarcació d'Olot, com la Vall de Ribes i 'l Ripollés de les de Puigcerdà i Vich respectivament.

El caràcter dels habitants és senzill, franc i alegre, hospitalari i de complascent tracte per als forasters. En les pagesies s'hi troba sempre bon aculliment. Els pagesos de la encontrada són afables i despresos.

Són els camprodins molt aimants de les festes expansives, i a les majors dels pobles de la rodalia hi acudeixen els dels altres pobles veïns, éssent sempre animades i no registrant-se mai raons ni baralles.

El ball clàssic del país és la sardana, ja des de temps immemorial, i el ball característic el *ball francès*, molt pintoresc i típic, el

La Roca.—Comarca de Camprodon

Ci. F. Juandó

Vilallonga.—Comarca de Camprodon

Ci. F. Juandó

Collada de Noucreus

Gra de Fajol, des del Puig dels Lladres

b

Des del cim de Tirapits

Altre aspecte del Gra de Fajol

Clàudia F. Juanda

Vista general de la vall de Ribes

Cl. G. Sala

Pas de les Coves de Ribes

Cl. G. Sala

Ribes i Vall del Rigart

Cl. G. Sala

Querulps, vall del Freser i pic de Torraneules

P'ic de l'Infern

Cl. César A. Torres

Prat de Jou i cim del Pla de Pujals

Cl. G. Sala

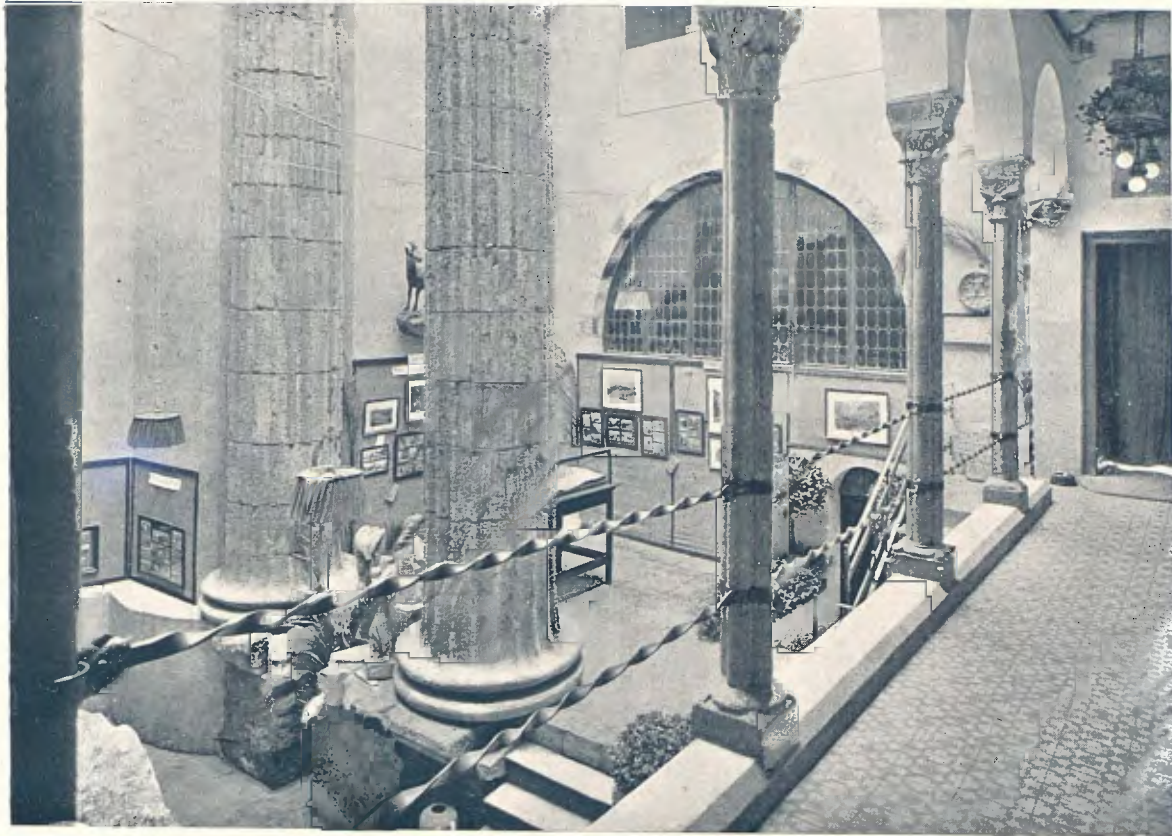

En Juli Soler al cim de Peña Collarada (Alts Pirineus d'Ossa)

Instal·lació de l'Exposició Juli Soler

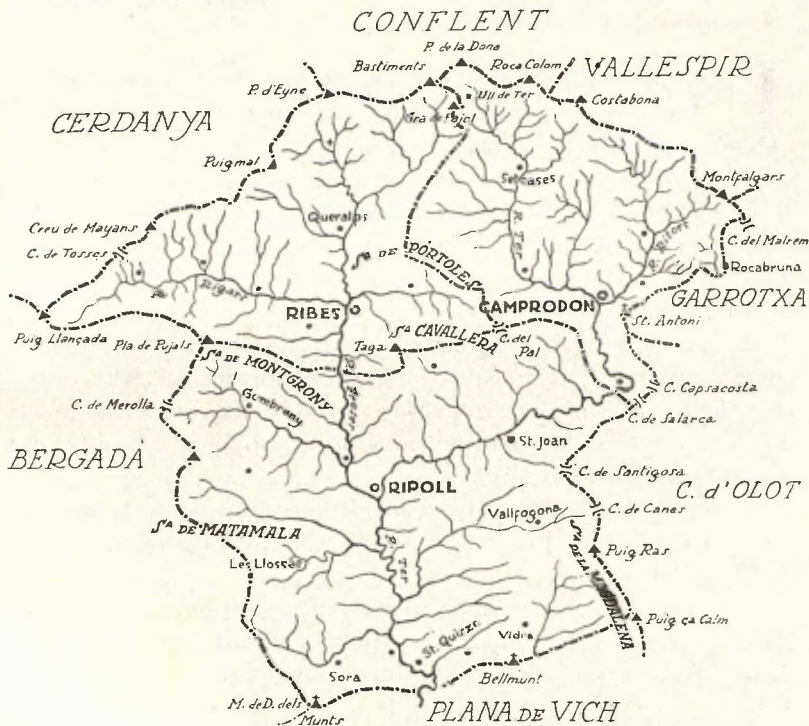
Cl. E. Vilaseca

Instal·lació de l'Exposició Juli Soler al Pati de les columnes del Centre

qual va perdent-se malhauradament de dia en dia. En els pobles se ballen també típics ballets. Aquestes dances s'efectuen en les places o bé damunt del verd exuberant del prats envellutats.

El folk-lore de la comarca és molt ric, en especial en dites i cançons que canten en la muntanya pastorets i pastorettes que atalaien el bestiar. Hi ha dites propies del país i que a ell se

refereixen. N'hi ha una d'especial i maliciosa que abarca tots els pobles de la comarca, que no repetiré aquí per ésser bon troç molesta per als veïns dels mateixos.

Especialitats característiques de llenguatge n'hi ha també moltes. Els verbs de moviment s'auxilien com a Girona i a l'Empordà amb el verb *ésser*. Diuen *ja hi som anat* en lloc de *so* o *soc*. Mengem moltes lletres en la pronunciació, per exemple: *aquesta mainada no e pa gota amorosa*. El pronom *llur* està viu encara en les pagesies i l'empleen generalment posposant-lo al nom.

Diuen per exemple casa *llur* i família *llur* per llur família o llur casa. En el parlar, sobre tot les dones, tenen una cantarella especial que s'acosta bon xic a la de la gent de poble d'Olot encara que no tan accentuada.

Vall de Ribes

LA Vall de Ribes és una comarca ben definida en tots llurs aspectes. Forma un gran reclòs muntanyenc envoltat pel gran nervi de la carena pirenenca i per gegantescos brançals que se'n desprenen i que venen a encarar-se en l'estret Pas de les Coves de Ribes. Les valls que s'originen en aquest reclòs formen com el vernillatge d'un gran vano obert. Venen totes radialment a confluïr en el riu Freser, que té la sortida de la comarca per l'indicat Pas de les Coves.

El perímetre de la comarca afecta la forma d'un triangle combat, quals vèrtexs són el puig de Bastiments al NE., el coll del Pal al SE. i el Puigllançada al NO. Té l'extensió d'uns 20 kilòmetres de Nord a Sud i una major amplària d'E. a O. des del coll del Pal a Puigllançada.

És una comarca en extrem accidentada en sa part superior, placèvola i riolera en el fons de les valls i en els herbats rampants de les serres.

Ses tres principals valls: la del propi Freser, unit al riu de Núria, la del Rigart i la del Sagadell, rublertes totes elles d'accidents pintorescs, venen a unir-se a l'envolt de la bella vila de Ribes.

Confina la comarca a l'ENE. amb la Cerdanya, al Nord amb el Conflent, a llevant amb la comarca de Camprodón, a mig-jorn amb el Ripollés i el Bergadà i a ponent amb aquesta última comarca.

Separen la vall de Ribes de la Cerdanya, prenent per punt de partida el Puigllançada (2408 mt. alt.), les serres i collades que en direcció NE. s'estenen dret al Pla d'Anyella, collada de Toses i coll de Maians, que porten noms termenals i per on hi passaven els antics camins reials de Cerdanya i on arriba el límit amb la Cerdanya espanyola. Segueixen després els termes de la frontera

franc-hispana confinant amb la Cerdanya francesa portant la direcció ENE., pel Pla de les Salines, Serra de Gorra Blanc i puig de Dorria. Torç de direcció vers al Nord pel Pas dels Lladres, enfilant-se al Puigmal (2909 mt. alt.), punt culminant de la carena, en la regió; segueix pel puig de Segre i coll i puig de Finestrelles, decantant-se al NE. fins al puig d'Eina (2786 mt. alt). En aquest cim s'estreba el llaç d'unió entre'ls dos grans brancals de carena pirenenca que arriben fins a la mar, deixant en son entremig la Catalunya francesa.

Des del puig d'Eina al puig de Bastiments la carena frontèrrisa forma el límit entre la Vall de Ribes i el Conflent.

Confina a llevant amb la comarca de Camprodón fins a Serra Cavallera per l'alterosa carena que, arrencant de sota Bastiments en el coll de la Marrana, separa aigües del Ter i del Freser.

Confronta amb el Ripollés per la pròpia carena divisòria d'aigües, seguint per puig Estela, el Taga i la serra de Sant Aman, baixant d'aquesta serra per les cingleres de Sant Eloi, que se'n deriven, a caure sobtadament en l'engorjat de les Coves de Ribes, d'on atravesant el Freser, torna a enfilarse ràpidament a guanyar la carena que, després del Puigllançada, ve a cloure la comarca, enfilant-se-la per la Verruga, La Cubil i cim de Pla de Pujals.

Des del Pla de Pujals al Puigllançada, seguint la pròpia carena, confronta la Vall de Ribes amb el Bergadà.

Constitueixen la comarca una vila i catorze pobles repartits en sis municipis, amb un conjunt d'uns 5000 habitants, quals municipis són els següents: la vila de RIBES, centre de la comarca, que té en sa rodalia els pobles de *Bruguera*, *Ventolà* i *Batet* i els veïnats de Ribes Altes, la Pedrera, la Massana, Armancies de Ribes, el Serrat Roig, el Solà, Roques Blanques, Can Parramón i masies escampades amb un conjunt de 2250 hab.; PARDINES, en la vall del Sagadell junt amb els veïnats del Vilaró, Puigsac, L'Orri, Llavanera i el Pujol amb 475 hab.; CARALPS, en la vall superior del Freser, junt amb el poble de *Serrat* i veïnats de Vila-manya, Fustanyà, La Farga i can Batlle, 750 hab.; CAMPELLES amb el poblet de *La Baell* i el veïnat de Can Gorra, 400 hab.; PLANOLES amb el veïnat de les Casetes, 400 hab.; TOSÉS amb els poblets de *Fornells*, *Navà*, *Dorria*, *Planès* i el veïnat d'Espinosa, 725 hab. Aquests últims pobles es troben en la vall del Rigart.

Els pobles que formen el municipi de Toses constituïen abans

una baronia que havia sigut dels senyors de Mataplana, havent pertanyut també als comtes de Pallars i més tard a la casa de Pinós.

Els demés pobles constituïen antigament una sola municipalitat, que era la de Ribes.

Tota la Vall de Ribes havia format part del comtat de Cerdanya fins a sa incorporació a la corona d'Aragó.

En els pobles de la Baronia domina en els teulats de les cases la coberta de llicorella, mentres que en els altres pobles de la rodalia de Ribes predomina la teula.

La Vall de Ribes ha estat sempre històricament deslligada del Ripollés, essent fermes i continuats sos llaços amb la Cerdanya.

La rodalia de Ribes formà una sots-vegueria de la vegueria de Puigcerdà. Campelles i Bruguera constituïen una batllia reial de la pròpia sots-vegueria. Pardines amb Ventolà formaven altra batllia i Queralps amb Fustanyà una altra.

Eclesiàsticament continua encara igual, ja que tots els pobles que la formen pertanyen al bisbat d'Urgell.

Quan en l'any 1833 es crearen els partits judicials, fou un de tants el de Ribes amb capitalitat a la vila. El jutjat amb motiu de les discòrdies civils fou traslladat a Puigcerdà, quedant allí definitivament establert en 1862, amb greu perjudici de tots els pobles de la vessant Sud del Pireneu.

El caràter i fesomia dels habitants i llurs hàbituts difereixen molt també dels de ses veïnes regions de Camprodon i Ripoll.

El tipo de la gent del país, encara que té certa analogia amb el cerdà per son antic comú origen en els pobles ceretans, es separa molt d'aquell, baix distints conceptes.

Els habitants de la Vall de Ribes són molt sociables i espansius, i es caracteritzen per sa afabilitat envers els forasters que acudèixen a l'estiu a fruit de les belleses del país i de les excel·lències del clima, com també a beneficiar-se de les qualitats de les aigües medicinals que tan just renom tenen adquirit.

Per sa situació en el cor del Pireneu i havent de témer més aviat del costat de la terra baixa que no pas del costat de la muntanya que li assegurava millor sa independència, es comprèn molt bé son lligament amb la Cerdanya.

La gorja de les Coves, per on passa just el riu amb verticals espadats a cada costat, defensava l'entrada de la regió. Ben

guardat aquest lloc en l'antigor, cosa que era molt faedora, i guardats en els cims els passants de les altes serres, difícils ja de sí per les neus, els grenys i les grans i espesses bosquíes, no hi ha pas dubte que la comarca estava a resguard de tota invasió estrangera.

Les circumstàncies cambiaren i la tirada 's feu dret en avall. Les comunicacions feren que les relacions mercantils es decantessin més dret a Ripoll i a les més grans poblacions de mig-jorn. La sortida és sempre franca carretera avall, mentre que en amunt dret a Puigcerdà queda sovint interrompuda a l'hivern per les nevades que s'agombolen en la collada de Toses, impossibilitant el trànsit de la carretera.

Tan prompte la locomotora atravesi el Pireneu per la foradada de Toses, Ribes tornarà a apropar-se a Puigcerdà i es refermaràn els antics llaços d'afinitat històrica i de relació mercantil entre la Vall de Ribes i la Cerdanya.

Al fer-se la nova divisió de Catalunya per comarques naturals, tindran d'acoplar-se aquestes, sense ésser esquarterades, en major demarcacions.

Feta la unió de Ribes amb Puigcerdà per la ferrada via deurà correspondre la Vall de Ribes, no a la circumscripció de Vich, com en altre lloc havíem indicat, sinó a la de Puigcerdà, tant per les raons etnogràfiques i històriques abans exposades com per les fàcils i ràpides comunicacions que s'establiran entre ambdues comarques.

Les comunicacions generals rodades de la Vall de Ribes se circumscriuen avui a la carretera que de Ripoll va a Puigcerdà, unint a través de la comarca el Ripollés amb la Cerdanya. Una carretera de 6 km. uneix Ribes amb el poble de Campelles i altra carretera de 7 km. arriba fins a Queralps devent continuar fins al renomnat Santuari de Núria, preuada gala de la comarca.

Altra carretera de gran interès està en projecte, la qual facilitarà la comunicació directa entre les comarques de Camprodón i Ribes. És aquesta la de Ribes a Camprodón per Pardines i la Collada Verda, comunicació establerta sols avui per un antic camí ral de ferradura. Altres antics camins per a peatons creuen les serres entre ambdues comarques; el de Vilallonga a Serrat pel coll de Llenyacers; els de Núria; el de Massanells i el del coll del Pal de Pórtoles. Els antics camins rals de ferradura a Cerdanya

per Toses, per la Creu de Maians i pel Pas dels Lladres estan poc menys que abandonats. Comuniquen la Vall de Ribes amb el Bergadà, el camí a Castellar de Nuc per Navà i el coll de les Fontetes i el del coll de la Bona.

S'estan avençant les obres del ferrocarril internacional de Ripoll a França per Ribes i Puigcerdà.

Les condicions climatològiques de la Vall de Ribes diferèixen també molt de les del Ripollès. Al passar l'estret de les Coves, a l'igual que passa en la comarca de Camprodón al creuar el pas de les Rocasses, el clima canvia per complert. La Vall de Ribes és extremadament freda a l'hivern en que les glaçades són continues i les grans serralades que l'envolten per tots indrets estan cobertes de neu. En canvi, a l'estiu la temperatura és molt fresca i agradable.

Aquestes circumstàncies motiven que la gent del país es dediquin en alt grau a la cria de bestiar, en especial boví i de llana. Els pasturatges són rics i abundosos, en els grans rasos de les serres, en els faldars de les muntanyes i fins prop del fons de les valls. Grans boscos de pins i alguns de faigs i pocs d'abets cobrèixen extensió de rampants. Prop de les corrents d'aigua s'hi esten variada arbreda de verns, freixes, saules i pollancre. Els productes agrícoles són en general migrats, segle i blat de moro i molt poc blat. Les trufes o patates que's produeixen en els conreus són d'exquisida qualitat, tenint justa nomenada les de Campelles. Els formatges de Pardines frueixen també de molt renom. És país de molta caça, en especial guatlles i perdius. En els alts cims s'hi troben els isarts i les perdius blanques.

Els noms terminals no manquen en els confins de la comarca per acabar de determinar els límits fronterissos: Toses, Maians, La Toça, Finestrelles, en la ratlla de Cerdanya; Colls del Pal i Pòrtols, en els límits de llevant; La Cubil i altres, en els confins amb el Ripollès i el Bergadà.

Un monument megalític existia en un dels extrems més aspres i desolats de la comarca, al peu del gegantesc cim nomenat la Fossa del Gegant, qual nom deuria son origen al propi monument, enllaçant-s'hi la poètica tradició del mateix, cantada per Mossén Cinto Verdaguer en son immortal poema «Canigó».

Els pastors de la Coma de Vaca, sense saber lo que's feien, destruïren aquest interessant monument escampant arreu les pedres.

La vila de Ribes està bellament sentada en el lloc més apropiat, per sa condició de cap i centre de la comarca, en l'unió de les tres valls més importants: Freser, Rigart i Sagadell.

És població molt animada pel continuat trànsit establert entre Ripoll i Puigcerdà per la carretera. A l'estiu és un bell centre d'estiueig molt concorregut.

El mercat setmanal és als diumenges i és molt concorregut per la gent de la comarca.

(Seguirá)

C. AUGUST TORRES

Meteorologia de l'excursionista

II

EL BARÓMETRE

Es el baròmetre l'instrument predilecte del meteoròleg. Les seves indicacions, juntament amb les dels vents i dels núvols, omplenen les quatre quintes parts de la meteorologia pràctica. Mes abans de tractar del baròmetre com aparell meteorològic ambulant, just es que el considerem com bon company d'excursió, que dóna a cada moment l'altura a que's troba l'observador per damunt del nivell de la mar.

Pràcticament, el baròmetre de mercuri es un artefacte inútil per al excursionista, malgrat la seva superioritat indiscutible quan se tracta d'un observatori fixe. El seu pes, la seva llargaria i la cura amb que se l'ha de transportar no foren res, si a la fi de l'anada hi hagués la seguretat de tornar-lo senser a casa, o encara que no més fos la probabilitat de que amb el trasbals i les sotregades no ha d'entrar aire a la cambra baromètrica, accident que significa la inutilització de l'aparell i de la feina.

L'únic baròmetre d'excursionisme és l'aneoide, ja sia amb capça ondulada de Vidi, ja amb tubu de Bourdon. Els models portàtils corrents tenen de 5 a 12 centímetres de diàmetre, i n'hi ha, com de totes les coses, de bons i de dolents, no essent suficient el daurat exterior ni el preu de venda per a judicar la qualitat de l'aparell. Els de diàmetre molt petit solen ésser poc precisos, com no sien molt cars, i ademès la lectura de les divisions hi es difícil, per la petitesa de la graduació.

Direm de passada que'l petit termòmetre que alguns aneroides porten damunt el quadrant no serveix absolutament de res, si no és per encarir l'aparell.

Les divisions del baròmetre poden venir expressades en mil·límetres de pressió atmosfèrica o directament en metres d'altitud. Per a l'excursionista es preferible, i gaire bé indispensable, aquesta darrera graduació, extesa fins a les altituds que's tracti d'assolir. Convé recordar que la graduació en metres no es mai exacta, perquè a igualtat de pressió—qu'és en realitat lo que'l baròmetre sent,—el càlcul de la altitud depèn d'altres circumstàncies, com la temperatura de l'aire, que'l fabricant no pot tenir en compte a priori. No obstant, tractant-se d'un aparell que ha d'ésser d'us immediat, més val una petita errada en l'altitud, a la inevitable pèrdua de temps i de seguretat que resultaria de tenir que fer càlculs i manejar taules numèriques a cada pas, apart que entre les altituds llegides en el baròmetre i les verdaderes, hi ha sempre una diferència petita, que quan es tracti d'observacions de precisió ja és corregirà tranquil·lament a la tornada. L'instrument ideal es un aneroides que porti les dues graduacions, en pressions i en altituds; aleshores té l'avantatge de que per l'us immediat de campanya pot utilitzar-se aquesta darrera escala, mentres per les reduccions definitives i els càlculs ulteriors de les noves altures serà més exacte valer-se de les dades de la pressió atmosfèrica.

Una condició essencial és que la cambra baromètrica—capça o tubu—hagi sigut ben buidada d'aire; d'altra manera l'aparell serà extraordinàriament sensible a la temperatura. Aquesta condició s'apreciarà observant-lo, primer a l'ombra, i després al cap d'una estona d'exposició al sol. Una diferència de indicacions hi serà sempre, per efecte de la dilatació de les peces metàl·liques; mes en cas de que hi hagi aire a la cambra sensible es produirà una variació tant excessiva en el sentit de les pressions decreixents o de les altituds creixents, que revelarà tot seguit que l'instrument es inacceptable.

Un altre defecte d'alguns aneroides es quedar aturats quan la agulla arriba a assenyalar una certa altura, que no pot sobrepassar, tornant a funcionar normalment per dessota d'aquella altura límit; d'aquest defecte s'en adonarà l'excursionista observant amb freqüència el seu baròmetre, sobre tot a les pujades.

Es convenient que cada baròmetre, de temps en temps, sia es-

tudiat en un laboratori expofés. En el projecte de Servei meteorològic de Catalunya que formularem per encàrreg del Consell de la Mancomunitat, està prevista una instal·lació especial per al estudi dels baròmetres d'excursionisme; i si aquell projecte es porta a terme, el laboratori de la Generalitat serà aleshores el més indicat per a proporcionar a cada aparell que ho mereixi una taula completa de correccions. Actualment, no sabem de cap observatori català que disposi d'una semblant instal·lació, i les instruccions que aquí donem són en el supòsit de que l'excursionista ha de fer-se ell mateix totes les comprobacions instrumentals.

Els baròmetres d'excursionisme solen tenir el zero mòvil, mercès a una disposició que permet fer girar el cercle graduat i col·locar-lo de manera que la agulla senyali la altitud actual del instrument. Aquesta afinació, que no és absolutament necessària, pot fer-se a la sortida, a la primera estació de ferrocarril o en altre lloc d'altitud coneguda; *mes ja no ha de tocar-se més el cercle mòbil en tot el transcurs de la expedició*. Tots els que posseeixen baròmetres de campanya deuria conèixer amb exactitud la altura del seu domicili sobre el mar, i sortir ja de casa amb el baròmetre arreglat. *Per cap motiu, durant l'excursió, es corregirà l'aparell amb el cargol que actua sobre les peces sensibles de la capça*; aquesta operació no ha de fer-se sinó quan hi ha manera de fer comparar el baròmetre amb un instrument patró abans de servir-se'n en cap treball de compromís.

Una excursió en que el baròmetre tingui alguna importància, ha de constituir un seguici d'observacions sistemàtiques. Es llegirà l'instrument cada vegada que's passi per un lloc d'altitud coneguda, tant a la anada com a la tornada, i particularment en les estacions de ferrocarril i demés llocs en que l'Institut Geogràfic hi té fetes nivellacions de precisió. També es llegirà el que marqui dalt dels cims importants, en els refugis i cabanes, en les fonts, en els colls, i en general en tots aquells indrets qu'ofereixin algun interès o aon se sàpiga o se suposi que s'han fet determinacions previes d'altura, les quals serviran després de fites de referència per a calcular les correccions instrumentals, segons sia el grau de precisió que aquelles determinacions hagin comportat.

Una excursió baromètrica feta segons les regles de l'art, exigirà, doncs, portar una fulla o carnet per l'istil del model A que donem a continuació, les quals dades son suficients, inclús en el cas

A *Nivellació baromètrica esseguida per en* _____
en l'itinerari _____

Baròmetre n.º _____

N.º corre- latiu	Data	Hores i minuts (1)	Lloc (2)	Baròmetre (3)	Termòmetre (4)	Cota coneguda		Posició del baròmetre amb relació a		Altitud corregida (7)	Observacions especials
						Autoritat	Altitud	la cota	la terra		
						(5)	(5 bis)	(6)	(6)		

(1) Les hores, de 0 a 24.—(2) La indicació exacta del lloc, quan sia precís, es donarà en descripció apart, incloent un croquis si és necessari, i fent referència al N.º correlatiu de la observació. S'indicarà si's pren com a punt de nivell la terra o un objecte determinat, com un empit de pont o de finestra, una pedra notable, etc.—(3) Lectura del baròmetre. Si aquest té graduació en metres d'altitud i en mil·límetres de pressió, es faran les dues lectures, a quin objecte la columna (3) haurà d'ésser doble.—(4) Temperatura de l'aire lliure a l'ombra.—(5) Si's tracta de cotes de l'Institut Geogràfic, s'indicarà NP.—(6) S'indicarà la diferència d'altitud entre el baròmetre i la cota, o entre el baròmetre i la terra, en metres, precedida del signe + si el baròmetre està per damunt, y del signe — si està per sota del punt de referència. D'ordinari, i pel terme mig dels observadors, la posició del baròmetre sobre el terreny es de + 1m,20.—(7) La altitud corregida podrà calcular-se quan convingui, després de la excursió. Es referirà a la terra, o a la senyal previamente elegida.

Al final de la fulla s'indicarà si el baròmetre ha estat comparat amb un patró, quan i per qui; si des de la comparació ha sigut tocat en algun orgue essencial, i en general tot detall que pugui donar idea del grau de confiança que mereixin les observacions. També's dirà si les hores són de Greenwich o de estiu, etc.

futur de que s'operi amb aneroides comprovats en un laboratori i amb les constants donades per aquest, en qual cas la reducció i el càlcul definitiu podràn fer-se amb totes les precaucions i la exactitud que les fórmules de la meteorologia són susceptibles de donar, i que no és aquesta la ocasió de retraure.

Es convenient, en els llocs on se fassi nit o llarga parada, fer una observació al arribar i un'altra al partir. Això donarà idea de les variacions de la pressió per efecte dels canvis de temps, de que ens ocuparem en un altre article, i eventualment també del grau d'inèrcia del aparell, si és qu'en té per culpa de fregs interiors o manca d'elasticitat de la cambra buida.

Si la excursió ha tingut per objecte determinar la altitud de llocs on encara no sigui coneguda, la primera tasca, al tornar a casa, serà fer-se una escala o gràfica de correcció del baròmetre. La mateixa escala o gràfica serà també útil per a corregir les altures que's llegeixin en excursions successives. A l'efecte, es començarà per segregat de la fulla d'observacions aquelles qual altitud exacta sia coneguda, i amb elles es formarà un estat segons el model B. Les correccions de la columna (8) es faran tenint en compte les variacions del baròmetre des de l'instant que's prengui com a data de referència, ja sia en vista de las indicacions d'un barògraf *que marqui bé*, ja de lo que resulti de les cartes del temps que diàriament publica l'Observatori Central meteorològic. Suposant sempre un aneroide graduat en metres d'altitud, i una fulla

B *Determinació de la correcció instrumental*

Baròmetre n.º _____ reduït a la data de _____ a _____ hores

N.º de la observació	Lloc (2)	Lectura del baròmetre (3)	Correcció per canvis atmosfèrics (8)	Lectura reduïda a la data	Altitud coneguda del baròmetre (9)	Diferència (10)

(8) En vista dels registres del barògraf i les cartes del temps. Precedirà el signe — si la pressió ha baixat, i + si ha pujat.—(9) En vista de les columnes (5) i (6) del quadern de observacions.—(10) Precedida del signe — si el baròmetre marcava massa, i del signe + si marcava poc.

de barògraf reduïda al nivell del mar, serà suficientment exacte, dins del ordre d'aproximació que's pot pretendre en el nostre cas, admetre una correcció de 10,5 metres per cada mil·límetre qu'hagi variat la pressió al nivell del mar.

Afectant d'aquestes correccions les lectures fetes, tindrem les «lectures reduïdes a la data», i per comparació amb les altituds exactes, les «diferències instrumentals» que's porta el baròmetre a cada altura assenyalada per la agulla.

C Correcció de les cotes novament observades

Baròmetre n.º _____ reduït a la data de _____ a _____ hores

N.º de la observació	Lloc (2)	Lectura del baròmetre (3)	Correcció instrumental (11)	Correcció per canvis atmosfèrics (8)	Altitud corregida del baròmetre (12)	Altitud corregida de la cota (o de la terra) (7)

- (11) Per interpolació, o extrapolarció, de la columna (10), amb el signe que correspongui.—
 (12) Deduïda sumant o restant, segons llur signe, les correccions (11) i (8) a les valors (3).—
 (7) Deduïda de les columnes (12) i (6), prenent aquesta darrera amb signe invertit.

Amb les observacions fetes en els llocs d'altitud desconeguda o que's tracti de comprovar, es formarà un altre estat (model C), començant per aplicar a les lectures la correcció instrumental que'ls hi correspongui. Per a obtenir-la podrà representar-se en una corba continua damunt de paper mil·limètric la llei de les diferències que resulti de la columna (10) del estat B, prenent per al dibuix en una de las direccions les altituds *llegides*, i en la perpendicular les diferències; o també podrà fer-se una taula numèrica, per ordre d'altituds decreixents, on constin les valors de les diferències, i d'allí treure'n per interpolació la correcció que correspongui a cada lectura.

Aixís cada itinerari donarà origen a una llista de cotes noves, que vindran a continuar honorablement la ja nombrosa série de nivellacions baromètriques esseguides per l'excursionisme català.

EDUARD FONTSERÉ

(Seguirà)

Exposició de fotografies d'En Juli Soler

EL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA inaugurarà el dia 28 de gener d'enguany una exhibició de fotografies d'En Juli Soler i Santaló. Fou un homenatge postum al malaguanyat mestre en excursionisme, i els elements del CENTRE, a la cura dels quals corria la organització, procuraren que l'acte fos revestit d'aquella solemnitat que la memòria d'En Soler mereixia i a la qual el CENTRE estava obligat.

La Sala d'Exposicions fou escassa per a contenir tan bella replega de documents gràfics i l'exhibició es vessà pels ambits veïns, invadint el pati de les columnes romanes, el mateix pati que En Juli Soler havia utilitzat en altre temps per a la manifestació de fotografies de la Vall d'Aràn a propòsit de la publicació de sa famosa *Guia* (1).

Passaven de siscentes les fotografies suara exposades, i bé es pot dir que no eren sinó una petita part del tresor fotogràfic que el seu autor deixà en herència al CENTRE. Però així i tot en elles es feia palesa la multiplicitat dels aspectes de l'excursionisme els quals En Soler posava atenció sol·lícita. Els amplis panorames muntanyencs, on la grandiositat del conjunt absorbeix la valor particular de cada cosa, n'atreia tant com la mateixa valor anecdòtica dels detalls topogràfics. Coneixedor com era del procés geològic del Pirineu, cercava els indrets on pogués ésser més destacada sa valoració científica; però, com fos al mateix temps un recercador dels bells paisatges, es veia sovint empès, ell i la feixuga impedimenta a la qual estava avesat, vers els indrets desconeguts de les valls pirenenques per tol de copçar la emoció del paisatge i poguerse'n valdre en son apostolat de l'excursionisme. Els monuments rurals, les esglésies muntanyeses i els objectes d'art antic, sovint

(1) J. SOLER, *Alts Pirineus Catalans, La Vall d'Aràn, Guia Monogràfica de la Comarca* Barcelona, «L'Avenç», 1906

invisibles al viatger, eren sempre registrats en l'aparell implacable d'En Juli Soler, al qual la nostra Arqueologia li és deutora de valioses revelacions insospitades.

Els costums populars, les cerimònies, l'habillament, tot ço que constitueix el material de l'Etnografia, era aiximateix anotat puntualment en les exploracions inacabables d'En Soler.

Tota aquesta gama riquíssima, manifestada en l'Exposició de fotografies, era la causa de la gran varietat que oferia adhuc el tema no ho prometés.

Una novetat d'aquesta Exposició fou la condició venal de les proves exhibides i l'admissió de comandes d'altres proves i ampliacions. El resultat exedí del propòsit, car es pot ben dir que tota l'Exposició fou venuda per triplicat, alcançant així l'obra d'En Juli Soler aquella propagació que el CENTRE desitjava.

Un Catàleg repartit profusament donava la identificació de les fotografies exposades, les quals eren agrupades per comarques: Pireneu Oriental, Vall d'Aràn, Vall de Gistain, Jaca i Vall de Campfranc, Vall de Tena, Vall de Benasque, Vall de Vió i Puèrtolas, Vall d'Aragües del Puerto, Vall de Broto i Mont-Perdut, Vall de Bielsa, Vall d'Hecho, Vall d'Ansó, Comtat de Ribagorça, Osca (la Barbatania), Osca (ciutat). Geogràficament l'Exposició era doncs més aragonesa que catalana i així fou altament celebrada en els comentaris que en publicaren *El Diario de Huesca* (1) i *El Ebro* (2). Però aquest desviament de la col·lecció fotogràfica vers les contrades veïnes no li llevaren gens de sa catalanitat essencial, com era promoguda pel mateix impuls catalaníssim que feu posar a En Juli Soler tal vegada els millors esforços de sa vida en l'obra de la construcció del Xalet-Refugi de La Renclusa, bastit aiximateix en terra aragonesa.

El Sr. Carreras i Candi donà una sèrie de conferències mentres durà l'Exposició, sobre l'excursionisme d'En Juli Soler. Ningú podia referir aquells viatges amb millor coneixença que el Sr. Carreras que fou moltes vegades l'únic company d'En Soler per aquells llogarets aragonesos que ara prenien nova vida al passar per la pantalla de les projeccions.

(1) RICARDO DEL ARCO, *Las bellezas del Alto Aragón. Una exposición, unas conferencias y un libro*. En «Diario de Huesca», 11 i 26 feb, 1921.

(2) I. C. M. *Aragón en el Centro Excursionista de Catalunya*, en «El Ebro» (Barcelona) 20 feb. 1921.

La crítica periodística s'emparà de l'Exposició i en feu llargs comentaris (1). L'obra d'En Juli Soler era ben mereixedora de l'homenatge que se li retia.

Crònica del Centre

GENER DE 1921

CONFERÈNCIES I EXCURSIONS.—Els dies 7 i 21, el Sr. Cèsar A. Torras donà continuació a les seves conferències sobre les comarques de Catalunya, tractant de l'Urgellet, Riberes del Segre i Alt Urgell.

El dia 14, el Dr. Feliu Durà i Cañameras donà una conferència sobre el tema: *Seguint les petjades del Cid*.

El dia 28 tingué lloc la inauguració de l'Exposició de fotografies d'En Juli Soler, amb una conferència del Sr. Francesc Carreras i Candi sobre el següent tema: *L'obra d'En Juli Soler i Santaló en nostres excursions per les altes valls dels Pireneus*.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—En els dies 31 de desembre i 1 i 2 de gener es realitzà una important excursió amb skis a Núria, Puigmal, La Molina i Ribes, a la qual hi concorregueren un bon nombre de senyores i senyoretetes.

Durant els mateixos dies, altres senyors socis d'aquesta Secció anaren a Ull de Ter, efectuant la travessia a Núria amb un temps esplèndid.

El dia 16 s'efectuà la VII prova de muntanya amb la cooperació de l'Associació Excursionista «Catalunya», Agrupació Atlètica Excursionista, de Barcelona, i de l'Agrupació Científic-Excursionista de Mataró, realitzant la travessia del Montnegre baix el següent itinerari: de La Batlloria a Arenys de Munt.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—El dia 2 es visità la finca Bellesguard, propietat del Sr. Figueras.

El dia 9 anaren a Martorell, Castell de Sant Jaume i Gelida.

El dia 16 es realitzà una excursió de mig dia, per a seguir la torrentada que va de Les Planes a Molins de Rei, i el dia 23 anaren a Ayguafreda, L'Abella, Molí de la Bancó, Tagament i Figaró.

El Sr. Rafel Garriga donà, el dia 16, una conferència sobre el tema: *Consideracions sobre el revelat dels negatius i els seus últims perfeccionaments*.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA.—El dia 23 anaren a Llinàs i vessants d'Alfar, per a fer l'estudi de les roques eruptives.

El dia 26, el Dr. Jaume Marçet i Riba donà una conferència sobre el següent tema: *Com es prepara, realitza i estudia una excursió geològica en la nostra Secció*, acompanyant la conferència amb demostracions gràfiques.

(1) Cal recordar:

JOSEP M. CÒ DE TRIOLA, *Un homenatge postum. El Centre Excursionista de Catalunya a En Juli Soler*, en «La Veu de Catalunya» del dia 7 de febrer.

LUIS FOLCH, *Reconociendo Cataluña*, en «Diario de Barcelona» del dia 10 de febrer.

J. M.ª GUILLERA, *En el Centre Excursionista. La Exposición Julio Soler*, en «El Correo Catalán» del dia 22 de febrer.

BUENAVENTURA BASSEGODA, *En el Centro Excursionista. La obra de Julio Soler i Santaló*, en «La Vanguardia» del dia 24 de febrer.

JESÚS PINILLA, *Homenaje —Exposición. Excursionismo intrépido y noble. A la memoria de Julio Soler y Santaló*, en «El Día Gráfico» del dia 1 de febrer.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE JULIOL DE 1920

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MAXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 mati	4 tarda			8 mati	4 tarda
16°56	20°4	34° (dia 19)	5° (dia 10)	882.47 mm.	681.7 mm.
Oscil·lació extrema mensual. 29°		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxima diurna (dia 6) 20°		24°	10°8	763.6 mm.	761.75 mm.
				Màxima (dia 29) 763.90 mm	
				Mínima (dia 7) 756.9 »	
				Oscil·lació extrema 12.0 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRÍA

MITGES MENSUALS	8 mati	4 tarda	
Termòmetre sec	16°56	20°4	Total d'aigua caiguda en el mes. 66.3 mm.
Termòmetre moll	13°8	15°9	Dia de major caiguda (dia 3) 16.6 »
Humitat (percentatge)	72	60	Intensitat per dia de pluja i neu. 5.1 »
Dies de saturació	1	—	Total d'espessor de neu en el mes. — mt.
			Dia de major espessor (dia) — »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades N.NE.

VENT

DIRECCIÓ	8 mati	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES
Calma	13	4	
N.	8	9	
NE.	7	13	Mitja mensual diària 30.755 k.
E.	3	3	Màxima absoluta (dia 8) 73.200 k.
SE.	—	1	
S.	—	—	
SW.	—	—	
W.	—	—	Recorregut total en el mes. 953.400 k.
NW.	—	1	

ESTAT DEL CEL

DIES	8 mati	4 tarda	DIES DE	NÜVOLS			NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens.	13	4	Pluja. 13				8 mati	4 tarda
Nuvolosos	12	18	Boira. 10	Cirrus.	6	7		
				Nimbus.	2	9		
				Stratus.	2	2		
Coberts	6	9	Rosada 6	Cumulus.	3	5	3.38	5.1

NOTA.—Tempestats en els dies 3, 7, 12, 17, 18, 19, 21 i 26.

Les anotacions diàries han estat preses per el G.^a Josep i revisades pel DR. FAURA I SANS.